

εἰς τὰς ἰδέας καὶ δὴ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ, ἐπεδίωξε δηλαδὴ καθολικὴν καὶ θεμελιώδη στροφὴν τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ στροφή αὕτη τῆς Φιλοσοφίας, ἣτις ἐπεδιώχθη καὶ συνετελέσθη ὑπὸ τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, εἶναι θεμελιώδους στροφὴ τῆς φιλοσοφίας, δύναται δὲ νὰ λεχθῆ, ἔστω καὶ ἂν πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦται ἀναχρονιστικῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιφανοῦς ἀστρονόμου καὶ φυσικοῦ φιλοσόφου τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀληθῶς Κοπερνίκειος Στροφή ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ.

* * *

Ὁ ΠΛΑΤΩΝ ἐξετάζων τὰς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐν χρήσει μεθόδους παρατηρεῖ ὅτι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐπιτηδεῖα, ἵνα δι' αὐτῆς ἐπιτευχθῆ ἡ θεμελιώδης ἐσωτερικὴ μεταστροφή τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις εἶναι ἅμα καὶ θεμελιώδης μεταστροφή τῆς Φιλοσοφίας, ἡ ἀληθῶς Κοπερνίκειος Στροφή ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ.

« Αὐτοῦ γε ἐκάστου πέρι, ὃ ἔστιν ἕκαστον, ἄλλη τις ἐπιχειρεῖ μέθοδος ὁδῶ περιπαντὸς λαμβάνειν, ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι τέχναι ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέσεις ἢ πρὸς θεραπείαν τῶν φνομένων τε καὶ συντιθεμένων ἅπασαι τετράφαται· αἱ δὲ λοιπαί, ἃς τοῦ ὄντος τι ἔφαμεν ἐπιλαμβάνεσθαι, γεωμετρίας τε καὶ τὰς ταύτη ἐπομένας, ὁρῶμεν ὡς ὄνειρώττουσι μὲν περὶ τὸ ὄν, ὕπαρ δὲ ἀδύνατον αὐταῖς ἰδεῖν, ἕως ἂν ὑποθέσει χρώμεναι ταύτας ἀκινήτους ἔωσι, μὴ δυνάμεναι λόγον διδόναι αὐτῶν. ᾧ γὰρ ἀρχὴ μὲν ὃ μὴ οἶδε, τελευτὴ δὲ καὶ τὰ μεταξὺ ἐξ ὃ μὴ οἶδε συμπλέκεται, τίς μηχανὴ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν ποτὲ ἐπιστήμην γενέσθαι; »¹.

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Z 533 B.

Ἡ θεμελιώδης μεταστροφή, ἡ ὀλκὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ γιγνομένου καὶ ἡ ἀναγωγή αὐτοῦ εἰς τὸ ὄν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ μόνης τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου¹.

Ἡ ψυχὴ δηλαδή πρέπει νὰ ἀποστῇ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῆς ἐρέυνης αὐτῶν διὰ τῶν αἰσθήσεων, πρέπει δηλαδή νὰ διέλθῃ καὶ νὰ ὑπερβῇ τὰς σκιάς, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ συλλεγεῖσα νὰ σκοπῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, « αὐτῇ τῇ διανοίᾳ ἴοι ἐφ' ἕκαστον... », αὐτῇ καθ' αὐτήν εἰλικρινεῖ τῇ διανοίᾳ χρώμενος αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἰλικρινές ἕκαστον ἐπιχειροῖ θηρεῦειν τῶν ὄντων»².

Οὕτω πως « εἰκόσι χρωμένῃ ψυχῇ ζητεῖν ἀναγκάζεται ἐξ ὑποθέσεων, οὐκ ἐπ' ἀρχὴν πορευομένη, ἀλλ' ἐπὶ τελευτήν, τὸ δ' αὖ ἕτερον [τὸ] ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον ἐξ ὑποθέσεως ἰοῦσα καὶ ἄνευ ὧνπερ ἐκεῖνο εἰκόνων αὐτοῖς εἶδεσι δι' αὐτῶν τὴν μέθοδον ποιουμένη»³.

Ὁ ἄνθρωπος δηλονότι διὰ τῆς διαλεκτικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου χωρεῖ « τὰς ὑποθέσεις ποιούμενος οὐκ ἀρχάς, ἀλλὰ τῶ ὄντι ὑποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις τε καὶ ὀρμάς, ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντός ἀρχὴν ἴῳν, ἀψάμενος αὐτῆς, πάλιν αὖ ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτήν καταβαίῃ, αἰσθητῶ παντάπασιν οὐδενὶ προσχρώμενος, ἀλλ' εἶδεσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά, καὶ τελευτᾷ εἰς εἶδη»⁴.

Ἡ ἀνυπόθετος αὕτη ἀρχή, ἡ ἀρχὴ τοῦ παντός, ἡ

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Z 533 C.

Πρβλ. καὶ FOULQUIÉ, P., La dialectique. Paris 1949.

LORIAUX, R., L'Être et la Forme selon Platon, Essai sur la dialectique platonicienne. Paris - Bruxelles, 1955.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Φαίδων 65 E. 66 A.

3. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Σ 510 B.

4. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Σ 511 B.

ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ εἶναι τὸ μέγιστον μάθημα, δι' οὗ θὰ συντελεσθῇ ἡ ἐσωτερικὴ μεταστροφή τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι «μάθημα ψυχῆς ὀλκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν»¹.

«Ὀλκὸν . . . ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν»².

* * *

Προφανῶς ὅμως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην καὶ συντελεσθῇ ἡ ἀναγωγή αὐτῆς εἰς τὸ ὄν, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, πρέπει νὰ προπαρασκευασθῇ, νὰ καθαρθῇ δηλαδή, νὰ καταστῇ οἷόν ἐστι καθαρά.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἔχει συνήθως, λέγει ὁ ΠΛΑΤΩΝ, ὁμοιάζει πρὸς τὸν θαλάσσιον Γλαῦκον, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται τις νὰ ἴδῃ τὴν ἀρχαίαν φύσιν, διότι πολλὰ τῶν μερῶν τοῦ σώματός του ἔχουν λωβηθῇ ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ ἔχουσι κατακαλυφθῇ ὑπὸ ὀστρέων καὶ φυκίων καὶ πετρῶν οὕτως, ὥστε νὰ ἔχη καταστῇ ὅμοιος πρὸς πᾶν ἄλλο ζῶον, ἢ ὅ,τι ἦτο κατὰ τὴν ἀρχικὴν καὶ ἀληθῆ αὐτοῦ φύσιν.

Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν, λέγει ὁ ΠΛΑΤΩΝ, κατὰ τὴν ἀληθῆ φύσιν αὐτῆς εἶναι συγγενῆς τῷ θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ αἰεὶ ὄντι.

Ἐκ τῆς συγγενείας ταύτης πρὸς τὸ αἰεὶ ὄν, ἐμφαίνεται ὡν ἄπτεται καὶ οἷων ἐφίεται ἡ ψυχὴ ὁμιλιῶν.

Ὅμοίως εἶναι ἐμφανῆς οἷα δύναται νὰ γίνῃ ἡ ψυχὴ, ἐφ' ὅσον θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ αἰεὶ ὄν, πρὸς ὃ εἶναι συγγενῆς, καὶ ἐφ' ὅσον θὰ φέρηται ὑπὸ ταύτης τῆς ἐκ τῆς συγγενείας αὐτῆς ὀρμῆς πρὸς αὐτό.

Παρὰ τὴν ἀληθῆ φύσιν αὐτῆς ἡ ψυχὴ θεωρεῖται δια-

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Z 521 D.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Z 527 B.

κειμένη ὑπὸ μυρίων κακῶν, προερχομένων ἐκ τῆς μετὰ τοῦ σώματος κοινωνίας αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς ποντοπόρου πορείας αὐτῆς μετὰ τῶν αἰσθητῶν.

Προφανῶς λοιπόν, διδάσκει ὁ ΠΛΑΤΩΝ, ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς ποντοπορίας αὐτῆς μετὰ τῶν αἰσθητῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ νῦν κατακλύζεται καὶ κλυδωνίζεται. Ὅμοίως πρέπει νὰ ἀποκρουσθῶσι καὶ νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' αὐτῆς οἱ λίθοι καὶ τὰ ὄστρεα καὶ νὰ ἀπογυμνωθῇ ἐξ ὄλων ἐκείνων τῶν πολλῶν καὶ ἀγρίων γεωδῶν καὶ πετρωδῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι προσκολληθῆ εἰς αὐτήν, ὡς ἐὰν ἐφύοντο ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὡς προσφύσεις ἀναφυῇ ἐπ' αὐτῆς ἐκ τῶν πλουσίων ἐστιάσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ ψυχὴ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ γῆ διαμονῆς αὐτῆς ¹.

Οὕτως ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ καθαρθῇ, κατὰ τὸν ΠΛΑΤΩΝΑ, ἀπὸ πάντων ἐκείνων τῶν προσφύσεων, αἵτινες δίκην ὀστρέων καὶ φυκίων ἐκ τῆς ποντοπορίας αὐτῆς μετὰ τῶν αἰσθητῶν ἐπικαλύπτουσιν αὐτήν.

Κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἀνακύψῃ ἡ ἀρχαία τῆς ψυχῆς φύσις, ἣ τις καθαρῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ὡς εἶδομεν, πρέπει νὰ τείνῃ πρὸς τὰ οἰκεῖα καὶ συγγενῆ αὐτῇ, ἵνα διαμορφωθῇ μετὰ κάλλους ὑγιῆς καὶ καθαρὰ ὀρεγομένη τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τῆς Ἀρετῆς.

Ἡ ψυχὴ καθαρθεῖσα καὶ καθαρῆς πρέπει νὰ παιδευθῇ ἐν τῇ τάσει αὐτῆς πρὸς τὸ ὄν καὶ τῇ ὀρέξει τοῦ Ἀγαθοῦ.

Ὁ ΠΛΑΤΩΝ ἐξετάζων « τί ποτ' ἐστὶ » παιδεία « καὶ τίνα δύνανται ἔχει », διδάσκει ὅτι « διὰ γὰρ ταύτης... ἰτέον... μέχρι περ ἂν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφίκηται » ².

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου παιδευομένη, κατὰ τὸν ΠΛΑΤΩΝΑ, ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία I 611 C.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Νόμοι A 643 A.

ἀνάγεται πρὸς τὸ ἀεὶ ὄν καὶ ἀθάνατον «καὶ ὡς συγγενῆς οὖσα αὐτοῦ ἀεὶ μετ' ἐκείνου τε γίγνεται, ὅταν περ αὐτὴ καθ' αὐτὴν γένηται... καὶ περὶ ἐκεῖνα ἀεὶ κατὰ ταῦτ' ὡσαύτως ἔχει ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη»¹.

Οὕτως ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς διαλεκτικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου ἀνάγεται ἐπὶ τὴν τοῦ παντός ἀρχήν, ἀρχὴν ἀνυπόθετον, τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ², καὶ «πρὸς τῷ θεῷ γινόμενος»³ ἀνάγεται εἰς τὸν Θεόν.

Ἐν τῇ ἀναγωγῇ ταύτῃ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ἄνθρωπος πτεροῦται καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸν συγγενῆ πρὸς αὐτὸ τὸ ἀεὶ ὄν καὶ ἀθάνατον καὶ τείνει, ἵνα ἀεὶ μετ' ἐκείνου γίγνηται.

Ἐν τῇ τάσει ταύτῃ συντελεῖται ἡ θεμελιώδης καὶ καθολικὴ ἐσωτερικὴ μεταστροφὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν.

Ὁμοίως συντελεῖται καὶ ἡ παιδεία αὐτοῦ, ἣτις ἀρχομένη δι' ὀλκῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν νέων πρὸς τὸν λόγον, πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, χωρεῖ

«μέχρι περ ἂν πρὸς τὸν Θεόν ἀφίκηται»⁴,

καὶ συντελεῖται ἐπὶ τῆς νέας ταύτης βάσεως, ἐφ' ὅσον ἡ ἐνοῦσα ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου δύναμις ξὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ καθίσταται δυνατὴ καὶ ἀνάγεται ἐκ τοῦ γιγνομένου εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον, τὸ ἀγαθόν, τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, τὸν Θεόν.

Ἀναχθεὶς ὁ ἄνθρωπος ξὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, πρὸς τὸν Θεόν, θεωρεῖ Αὐτὸν ὡς τὸ παντελῶς ὄν, τὸ σεμνὸν καὶ ἅγιον, ἔχον νοῦν, ζωὴν καὶ ψυχὴν, ἀκίνητον ἔμψυχον ὄν κινούμενον, τὸ τέλειον

1. ΠΛΑΤΩΝ. Φαίδων 79 D.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία 5 511 B.— 510 B.— 508 E.

3. ΠΛΑΤΩΝ. Φαῖδρος 249 D.

4. ΠΛΑΤΩΝ. Νόμοι A 643 A.

ὄν, ἀθάνατον, πρὸς ὃ εἶναι συγγενῆς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς ἢ ψυχῆ καὶ οὐ ἐφίεται, ἵνα τελειωθῆ.

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ, ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μέγιστον μάθημα, τὸ μάλιστα προσῆκον μάθημα, τὸ τέλος τῆς παιδείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐντεῦθεν ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ τὸν Θεόν, ὡς « φύσει... πάσης... μακαρίου σπουδῆς ἄξιον »¹.

Δι' ὃ τείνει, ἵνα αἰεὶ μετ' ἐκείνου γίγνηται. Οὕτω θεωρεῖ αὐτὸν ὡς δημιουργὸν Ἀρχὴν καὶ αἰτίαν παρέχουσαν τὸ εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν εἰς τὰ ὄντα καὶ κατανοεῖ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὡς συγγενῆ πρὸς τὴν φύσιν ἐκείνου, δι' ὃ καὶ τείνει νὰ ὁμοιωθῆ πρὸς Αὐτόν, πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, πρὸς τὸν Θεόν.

Κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν Παιδείαν καὶ ἠθικὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ,
« ἐπιτηδεύων ἀρετὴν εἰς ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπων ὁμοιοῦσθαι Θεῷ »².

Προφανῶς δὲ αὐτὴ αὕτη ἡ φυγὴ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ ἡ καταφυγὴ εἰς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους, τὰς ἰδέας, καὶ ἡ διασκόπησις αὐτῶν εἶναι.

« ὁμοίωσις Θεῷ »³.

Ἐν τῇ ἐπιτηδεύσει ταύτῃ τῆς ἀρετῆς, ὁ ἄνθρωπος τείνει, ἵνα αἰεὶ μετ' ἐκείνου τοῦ αἰεὶ ὄντος γίγνηται, ὅποτε ἀναμιμνήσκειται τῶν ἰδεῶν καὶ ἀναλαμβάνει αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ἐπιστήμην καὶ καθιστᾷ τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους ἐνεργὸν δύναμιν.

Οὕτω διὰ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ λόγων οὐ μόνον γινώσκει τὰ αἰσθητὰ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν καὶ ἐρμηνεύει αὐτὰ ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν καὶ ἀπεικάζει καθόλου εἰπεῖν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ κατανοεῖ τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ὡς δημιουργοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

1. ΠΛΑΤΩΝ. Νόμοι Z 803 C.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία I 613 A B.

3. ΠΛΑΤΩΝ. Θεαίτητος 176 B.

Ἐπιτηδεύων ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ δημιουργοῦ ὡς ἀρετὴν, ἵνα καθίσταται ὅμοιος κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν Θεόν, ἐνεργεῖ ὡς δημιουργὸς ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀπεικάζων τὰ ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ τὰς ιδέας καὶ ἀποβλέπων εἰς τὰς ιδέας ποιεῖ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ δημιουργεῖ ἔργα τέχνης καὶ κοσμεῖ ἑαυτὸν καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν φύσιν καθόλου.

Ὅμοίως βλέπων εἰς τὰς ιδέας πράττει ἐν τῷ βίῳ καὶ κατακοσμεῖ τὸν βίον καὶ ἀνεγείρει κόσμον τῆς ψυχῆς καὶ κόσμον καθόλου, ἀποβλέπων εἰς τὸν κόσμον τοῦ πεδίου τῆς ἀληθείας, τοῦ πεδίου τῶν ιδεῶν.

Ἐν τῇ τάσει ταύτῃ τῆς ἐπιτηδεύσεως τῆς ἀρετῆς, ἐν τῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ ὁμοιώσει αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν καὶ τῇ τελειώσει αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται πάντοτε ἐν τῇ ἐπιδιώξει καὶ τῇ ἀσκήσει τοῦ ἔργου τούτου.

* * *

Ἐν τῇ διώξει ταύτῃ τῆς ἀληθείας ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται πάντοτε μετὰ τὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ τοῦ σοφοῦ.

Ὁ ἐμμένων ἐν τῇ διώξει ταύτῃ τῆς ἀληθείας εἶναι ὁ φιλόσοφος.

Φιλόσοφος, κατὰ τὸν ΠΛΑΤΩΝΑ, εἶναι ὁ « τοῦ ἀεὶ κατὰ ταῦτὰ ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενος ἐφάπτεσθαι »¹.

Προφανῶς δὲ δύναται νὰ ἐφάπτηται τοῦ ἀεὶ κατὰ ταῦτὰ ὡσαύτως ἔχοντος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ διώξει τῆς ἀληθείας ἐρεῖ τὸ μαθήματος, τοῦ δηλοῦντος εἰς αὐτὸν τὴν ἀεὶ ὑπάρχουσαν οὐσίαν, ἐρεῖ δηλαδή τοῦ μεγίστου μαθήματος, τῆς ιδέας τοῦ Ἀγαθοῦ, καὶ δύναται νὰ ἀναμιμνήσκηται καὶ διὰ τῆς μνήμης κατὰ δύναμιν νὰ διατελῇ ἀεὶ καὶ νὰ γίγνηται θεώμενος καὶ οἰο-

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Σ 484 Β.

νεί συνεστιώμενος μετ' ἐκείνων, τὰ ὅποια εἶδέ ποτε καὶ τὰ ὅποια ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ, καὶ θεωρῶν τὰ ἀληθῆ καθορᾷ καὶ θεᾶται καὶ ἐστιᾶται¹.

Ταῦτα πάντα καταδεικνύεται, ὅτι δύναται νὰ ἐπιτελῆ κατ' ἐξοχὴν καὶ ὅσον ἐνδέχεται τελέως ἡ φύσις τοῦ φιλοσόφου, ἥτις ἐπὶ τούτῳ πέφυκεν.

Οὕτως ὁ φιλόσοφος ἀναμιμνήσκειται ἐκείνων, τὰ ὅποια εἶδέ ποτε καὶ πτεροῦται καὶ διὰ τῆς μνήμης αἰεὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ μετ' ἐκείνων γίγνεται καὶ ἐπομένως τοῦ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχοντος δύναται ἐφάπτεσθαι.

Ἐν τῇ προσπαθείᾳ κατὰ ταῦτα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐπιτήδευσιν τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ τῆς ὁμοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ὁ φιλόσοφος ἀφοσιοῦται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐπιτήδευσιν ταύτην καὶ ὑπολαμβάνει αὐτὴν ὡς ἔργον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ὁμοιοῦται πρὸς τὸν Θεὸν ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ὁμοιωθῆ καὶ θεῖος κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ γίγνεται.

Ἐφ' ὅσον δὲ ἀσκεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τείνει «τελέους αἰεὶ τελετὰς τελούμενος» νὰ καθάρηται τελέως ἀπὸ τῆς ποντοπορίας μετὰ τῶν αἰσθητῶν, καὶ νὰ καθαρεύῃ ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ νὰ ἀναμιμνήσκηται τελέως καὶ διὰ τῆς μνήμης νὰ διατελῆ κατὰ τὸ δυνατόν τελέως αἰεὶ μεθ' ὧν ἐθεάσατο, οὗτος δύναται τοῦ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχοντος κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ τελέως ἐφάπτεσθαι, καὶ τελέως κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ, τῷ παντελῶς ὄντι, τῷ Θεῷ, ὁμοιοῦσθαι, ὅποτε

«τέλεος ὄντως ὁ μόνος γίγνεται»².

Ἐντεῦθεν ὁ ΠΛΑΤΩΝ προβάλλει τοὺς φιλοσόφους τοὺς τοῦ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχοντος δυναμένους ἐφάπτεσθαι καὶ τῷ Θεῷ εἰς τὸ δυνατόν ὁμοιοῦσθαι καὶ τελέους γιγνομένους ὡς ἄρχοντας τῆς πολιτείας.

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Σ 485 Β. — Φαῖδρος 249 C.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Φαῖδρος 249 C.

Ὁ ΠΛΑΤΩΝ διδάσκει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτραπῶσι τὰ κακά, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἤδη κατακλύζονται καὶ κλυδωνίζονται καὶ οἱ πολῖται καὶ ἡ πολιτεία, ἐὰν μὴ τὸ φιλόσοφον γένος καταστῆ ἐγκρατὲς τῆς πόλεως.

« Πρὶν ἂν πόλεως τὸ φιλόσοφον γένος ἐγκρατὲς γένηται, οὔτε πόλει οὔτε πολίταις κακῶν παῦλα ἔσται, οὔδ' ἡ πολιτεία . . . ἔργῳ τέλος λήφεται; »¹.

Ὁ ΠΛΑΤΩΝ θεωρεῖ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτραπῶσι τὰ κακά οὔδ' εἰς τὰς πόλεις, οὔδ' εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καθόλου, ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς ἢ δυνάσται τῶν πόλεων φιλοσοφήσωσι γνησίως καὶ ἱκανῶς.

« Ἐὰν μὴ . . ., ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν ξυμπέσῃ, δύνამίς τε πολιτικῆ καὶ φιλοσοφίας, . . . οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα . . . ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὔδ' ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, οὔδ' αὕτη ἡ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυῆ τε εἰς τὸ δυνατὸν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ »².

Ἐν τῇ πολιτεία ταύτῃ τῇ διοικουμένῃ καὶ κατευθυνομένη ὑπὸ φιλοσόφων, τελείων δηλαδὴ ἀρχόντων, θὰ εἶναι δυνατὸν « τελεώτατα » νὰ παιδεύωνται οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ καθίστανται κατὰ τὸ δυνατὸν τέλειοι ἄνθρωποι καὶ τέλειοι πολῖται. Τότε καὶ ἡ πολιτεία θὰ τελειοῦται καὶ θὰ ἀνεγείρηται « κόσμος » κατὰ τὸ δυνατὸν τέλειος, κατὰ λόγον τοῦ ἀληθοῦς κόσμου τῶν ἰδεῶν.

* * *

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καταδεικνύεται, ὅτι ὁ ΠΛΑΤΩΝ διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εὐρισκόμε-

1. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Σ 501 Ε.

2. ΠΛΑΤΩΝ. Πολιτεία Ε 473 D.

νος πρὸ τῶν περιστάσεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτάς, ὡς αὐταὶ ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ.

Αἱ περιστάσεις αὐταὶ δὲν εἶναι οἷαι ἀπλῶς φαίνονται. Αὐταὶ καταξιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ιδέας τοῦ Ἄγαθοῦ, ἣτις παρέχει εἰς αὐτάς τὸ εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ καθιστᾷ αὐτάς ἐπιτηδείας νὰ ἀπεικάζονται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰνα γνωρίσῃ δηλαδή ὁ ἀνθρώπος τὰ πράγματα καὶ τὰς περιστάσεις ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῶν, πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τὸ ὄντως ὄν, τὸ ὁποῖον ὡς ἡ αἰτία καθιστᾷ αὐτάς οἷαι εἶναι καὶ γίνονται καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον τὰς περιστάσεις ταύτας ἀπεικάζομεν.

Τοῦτο τὸ ὄντως ὄν, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὰ πράγματα οἷα εἶναι καὶ γίνονται, πρέπει νὰ ἀναζητῇ ὁ ἀνθρώπος οὐχὶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ λόγους, τοὺς παριστῶντας τὰς ιδέας καθ' ἃς τὰ πράγματα εἶναι καὶ γίνονται καὶ καθ' ἃς ἡμεῖς ταῦτα ἀπεικάζομεν.

Ὁ ἀνθρώπος, κατὰ ταῦτα, ἵνα δύνηται νὰ γινώσκῃ τὰ πράγματα ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῶν πρέπει νὰ συντελέσῃ ἐν ἑαυτῷ θεμελιώδη μεταστροφὴν, νὰ παιδευθῇ δηλαδή οὕτως, ὥστε νὰ στρέφῃται ἐκ τῶν ἔξω εἰς τὰ ἔσω, εἰς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους, εἰς τὰς ιδέας, καὶ εἰς τὴν ιδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, καὶ νὰ ἀναζητῇ ἐν αὐτοῖς τὴν οὐσίαν, καθ' ἣν τὰ ἔξω εἶναι καὶ γίνονται καὶ ἐξ ἧς ταῦτα ἐρμηνεύονται καὶ κατευθύνονται.

Εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ἀξία τῶν ἐπινοιῶν, εἰς ἃς ἀνήχθη ὁ ΠΛΑΤΩΝ, προκειμένου νὰ θεμελιώσῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐσωτερικὴ μεταστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' αὐτὴν ἡ ἐνοῦσα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις καὶ ὁ ὅλος ἀνθρώπος στρέ-

φεται ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰς ἰδέας, διὰ τὴν ἀναζητήσασθαι τὴν ἀλήθειαν.

Οὐχὶ λοιπὸν τὰ αἰσθητὰ καὶ οἱ ὅροι τῆς λειτουργίας αὐτῶν εἶναι τὰ ῥυθμίζοντα τοὺς ὅρους, καθ' οὓς συντελεῖται ἡ γνῶσις ἡμῶν. Τὸναντίον τὰ αἰσθητὰ ὑπάρχουσι καὶ γίνονται οἷα εἶναι κατὰ τοὺς ὅρους τῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν λόγων, οἷτινες εἶναι αἱ ἰδέαι, καθ' ἃς γίνονται τὰ αἰσθητὰ καὶ καθ' ἃς ἡμεῖς ταῦτα ἀπεικάζομεν.

Ἴδου λοιπὸν ὅτι ἡ Κοπερνίκειος Στροφή ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ, ἣτις ὡς ὑποστηρίζει ὁ KANT (1724 – 1804)¹, συνετελέσθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἶχε πράγματι συντελεσθῆ ἐπὶ εὐρυτέρας καὶ θεμελιωδεστέρας βάσεως ὑπὸ τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ.

Ἡ στροφή αὕτη ἐπεδιώχθη καὶ συνετελέσθη ὑπὸ τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ οὐχὶ μόνον χάριν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ κυρίως χάριν τῆς θεμελιώδους καὶ καθολικῆς μεταστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὀλκῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῆς ἀναγωγῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ λόγους καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἁγαθοῦ, τὸν Θεόν, χάριν τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἰδέας τοῦ Ἁγαθοῦ, τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ ὁμοιώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐπομένως αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ Κοπερνίκειος Στροφή ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ, ἡ καθολικὴ στροφή, ἡ γνωσιολογικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ.

1. KANT, IMMANUEL, Kritik der reinen Vernunft. Zweite Auflage, 1787. Vorrede. B XVI – XVII.

* * *

Εἰς τὰ διδάγματα ταῦτα τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ περὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ λόγων, τῶν ἰδεῶν, εἶναι ἔκδηλα τὰ φεγγοβόλα σπέρματα τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας τοῦ ὑπερβατικοῦ περιβάλλοντος.

Οἱ ἐν τῇ ψυχῇ λόγοι, αἱ ἰδέαι, καὶ δὴ ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ εἶναι τὸ ὑπερβατικὸν περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ εἶναι τὸ ἄμεσον καὶ τὸ ἀληθές περιβάλλον, ἐξ οὗ ἀποπνέει αὔρα πτεροῦσα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὀδηγοῦσα αὐτὴν πρὸς τὴν οἰκείαν καὶ ἀληθῆ αὐτῆς φύσιν, πρὸς τὸ ὄν, τὸ αἰεὶ ὄν, καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον, τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, τὸ παντελῶς ὄν, τὸν Θεόν.

Ἐντεῦθεν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συντέλεσις τῆς ἐσωτερικῆς μεταστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ διὰ τῆς Παιδείας ἀγωγή καὶ ἐνέργεια αὐτοῦ νὰ καθιστᾷ ἐνεργοὺς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ λόγους οὕτως, ὥστε τὸ ὑπερβατικὸν τοῦτο περιβάλλον νὰ ὑπάρχη πάντοτε ὡς δύνάμις ἐνεργὸς πρὸς ὀντολογικὴν ἀναγωγήν.

Οὕτω δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ γινώσκη τὰ πράγματα ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῶν, νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὰ ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν καὶ νὰ ἀνάγεται πάντοτε εἰς τὸ ὄν, τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, τὸ Παντελῶς ὄν, τὸν Θεόν.

Ὅμοίως ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἰκανός, ἵνα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ τείνη πάντοτε κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς τὸν Θεόν, νὰ ἀπεικάζῃ τὰ πάντα κατὰ τὰς ἰδέας καὶ νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν οἰκοδομίαν καὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ «κόσμου» καὶ οὕτω νὰ καθίσταται τέλειος.

Δ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΤΟ ΚΙΝΟΥΝ ΑΚΙΝΗΤΟΝ

Η ΕΝ Τῷ ΚΟΣΜῷ ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ Η ΕΝΤΕΛΕΧΕΙΑ

ΩΣΤΟΙΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΩΣΤΟ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πρότυπα καὶ αἰωνίας ἀξίας εἶναι τὰ διδάγματα τοῦ **ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ** (384 – 322 π. Χ.)¹ περὶ τοῦ κινουμένου ἀκινήτου, καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ὑπερβατικὸν περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κινουόμενα τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ παρέχοντα κατεύθυνσιν πρὸς τὸ ὄν καὶ ἀναγωγὴν εἰς τελείωσιν.

1. ALLAN, D., *The Philosophy of Aristotle*. London – New York 1952.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἄριστοτέλους, Πρώτη Φιλοσοφία. Τὰ μετὰ τὰ Φυσικά. Εἰσαγωγή καὶ ἐρμηνεία. Θεσσαλονίκη 1935.

GIGON, OLOF, *Die Geschichtlichkeit der Philosophie bei Aristoteles*. *Archivio di Filosofia*, Roma 1954, σελ. 129 κ. ἐξ.

GOHLKE, PAUL, *Die Entstehung der aristotelischen Prinzipienlehre*. Tübingen 1954.

JAEGER, WERNER, *Aristoteles. Grundlegung einer Geschichte seiner Entwicklung*. 2. ver. Aufl. Berlin 1955².

MEULEN, JAN VAN DER, *Aristoteles*. Amsterdam 1951.

PHILIPPE, M. D., *Initiation à la Philosophie d'Aristote*. Paris 1956.

ULMER, K., *Wahrheit, Kunst und Natur bei Aristoteles*. Tübingen 1953.

* * *

Ὁ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς τοῦ ὄντος καὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ κόσμου διδάσκει ὅτι,

«Ἔστι γάρ τι ὃ αἰεὶ κινεῖ τὰ κινούμενα, καὶ τὸ πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον αὐτό»¹.

Ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἀκίνητην δηλαδὴ ἀρχὴν τὴν πρῶτην κινουμένην, ὅπερ εἶναι ἀκίνητον καὶ κινεῖ τὰ πάντα, «τὸ ὡς πρῶτον πάντων κινουμένων πάντα»².

Τοῦτο τὸ πρῶτον κινουμένον ἀκίνητον εἶναι ἀρχὴ τοῦ κόσμου, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι ἐνέργεια.

Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι αἰθερῶν καὶ ἀκίνητος, εἶναι ἐνέργεια, εἶναι τὸ κινουμένον ἀκίνητον.

«Ἔστι τι ὃ οὐ κινούμενον κινεῖ, αἰθερῶν καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὐσα»³.

Τοῦτο εἶναι τὸ κινουμένον ἀκίνητον, ἡ οὐσία, τὸ ὄν.

Ἡ οὐσία αὕτη κινεῖ ὡς τὸ ἐρώμενον, διὰ τῆς κινήσεως δὲ τὴν ὁποίαν ἐπάγεται, διὰ τῆς ὁρμῆς, τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς προαιρέσεως κινεῖ τὰ ἄλλα.

«Κινεῖ δὲ ὡς ἐρώμενον, κινουμένῳ δὲ τὰλλα κινεῖ»⁴.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣτις κινεῖ ὡς τὸ ἐρώμενον εἶναι τὸ ὄρεκτὸν καὶ τὸ νοητόν, τὸ ὄν, τὸ κινουμένον ἀκίνητον, ὁ Θεός.

WUNDT, M., Untersuchungen zur Metaphysik des Aristoteles. *Tübinger Beiträge zur Altertumswissenschaft* H. XXXVIII. Stuttgart 1953.

ZÜRCHER, JOSEF, Aristoteles, Werk und Geist. Paderborn 1952.

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Γ. 8. 1012 β, 30 κ. ἐξ.

2. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Λ. 5. 1070 β, 34.

3. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Λ. 7. 1072 α, 25. Πρβλ. Αὐτόθι Λ. 7. 1073 α, 3. «ἔστιν οὐσία τις αἰθερῶν καὶ ἀκίνητος καὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν».

4. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Λ. 7. 1072 β, 3.

Ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι ἢ νόησις, ἐκεῖνος δὲ ἢ ἐνέργεια.

Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀρχῆς ταύτης, τοῦ Θεοῦ, εἶναι ζωὴ, ζωὴ ἀρίστη καὶ αἰδίου.

Τοῦτο τὸ ὄν, τὸ ὄρεκτὸν καὶ νοητὸν ὀρέγεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καὶ νοεῖ αὐτὸ κατὰ μετάληψιν τοῦ νοητοῦ, ὡς αἰσθάνεται ἑαυτὸν.

«Ἐκ τοιαύτης ἀρα ἀρχῆς — διδάσκει ὁ Ἀριστοτέλης — ἤρτηται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ φύσις»¹.

* * *

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη «Οὐδὲν ἢ φύσις ποιεῖ μάτην»².

Ἐν τῷ κόσμῳ καθόλου καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρος εἶναι τὰ πάντα φύσει διατεταγμένα κατὰ τάξιν αἰδίου. Τάξις λοιπὸν αἰδίου ἐνυπάρχει παντοῦ καὶ εἰς πάντα.

Ἡ φύσις εἶναι αἰτία τῆς τάξεως εἰς πάντα. Πάντα δηλαδή ὅσα εἶναι ἐκ φύσεως καὶ πάντα ὅσα ἔχουν κατὰ φύσιν, εἶναι ἐκ φύσεως κατὰ τάξιν διατεταγμένα καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἄτακτον.

«Ἀλλὰ μὴν οὐδὲν γε ἄτακτον τῶν φύσει καὶ κατὰ φύσιν. Ἡ γὰρ φύσις αἰτία πᾶσι τάξεως»³.

Τὰ κατὰ τὴν φύσιν εἶναι πάντοτε κατὰ τάξιν διατεταγμένα.

«Ἀεὶ τὸ κατὰ φύσιν ἔχει τάξιν»⁴. Οὐδὲν τῶν φύσει καὶ κατὰ φύσιν εἶναι ἄτακτον, ἄνευ τάξεως, διότι πᾶν ὅ,τι ἔχει ἀτάκτως εἶναι παρά φύσιν.

Ἡ τάξις, κατὰ ταῦτα, εἶναι ἢ οἰκεία φύσις τῶν αἰσθητῶν.

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Α. 7. 1072 β, 14.

2. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. ζ. μορ. Β. 14. 658 α, 8.

3. ΑΡΙΣΤΟΤ. Φυσ. ἀκρ. Θ. 1. 252 α, 11.

4. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. Ζῶων γενέσ. Γ. 10. 760 α, 31.

« Τὸ ἀτάκτως οὐδέν ἐστὶν ἕτερον ἢ τὸ παρὰ φύσιν. Ἡ γὰρ τάξις ἢ οἰκεία τῶν αἰσθητῶν φύσις ἐστίν »¹.

Ὁ κόσμος διέπεται ὑπὸ τάξεως, ἣτις εἶναι αἰδῖος. « Ἡ δέ γε τοῦ κόσμου τάξις αἰδῖός ἐστιν »².

Πανταχοῦ καὶ πάντοτε, κατὰ ταῦτα, διδάσκει ὁ Ἀριστοτέλης, πρέπει νὰ ἀναζητῆ τις τὴν τάξιν, ἣτις διέπει τὰ πάντα καὶ τὴν ἐκάστοτε προκειμένην περίπτωσιν.

« Διὸ καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ βίοι ἐκάστων ἀριθμὸν ἔχουσι καὶ τούτῳ διορίζονται. Πάντων γὰρ ἐστὶ τάξις, καὶ πᾶς βίος καὶ χρόνος μετρεῖται περιόδῳ, πλὴν οὐ τῇ αὐτῇ πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν ἐλάττονι, οἱ δὲ πλείονι »³.

« Καὶ τοῦτ' αἰεὶ γίνεσθαι κατὰ τινὰ τάξιν, ὡς ἐνδέχεται μετέχειν τὰ ἐνταῦθα τάξεως »⁴.

Ἐπομένως οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἀναζητῶσι τὴν τάξιν, ἣτις διέπει πᾶν ἕκαστον, ἐπὶ τούτοις δὲ νὰ ἀνάγωσι τὴν τάξιν τῶν ἐπὶ μέρους εἰς τὸ Ἔν, πρὸς ὃ ἐν ἀρμονίᾳ εἶναι πάντα συντεταγμένα.

« Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ ποτέρως ἔχει ἢ τοῦ ὄλου φύσις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον, πότερον κεχωρισμένον τι καὶ αὐτὸ καθ' αὐτό, ἢ τὴν τάξιν, ἢ ἀμφοτέρως ὡσπερ στρατεύμα. Καὶ γὰρ ἐν τῇ τάξει τὸ εὖ καὶ ὁ στρατηγός, καὶ μᾶλλον οὗτος· οὐ γὰρ οὗτος διὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' ἐκείνη διὰ τοῦτόν ἐστιν. Πάντα δὲ συντέτακταί πως, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, καὶ πλωτὰ καὶ πτηνὰ καὶ

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. Οὐραν. Γ. 2. 301 α, 4.

2. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. Οὐραν. Β. 14. 296 α 34.

3. ΑΡΙΣΤΟΤ. Περὶ γενέσ. κ. φθορᾶς. Β. 10. 336 α, 1. Πρβλ. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μετεωρ. Α. 14. 351 α, 25 « Κατὰ μέντοι τινὰ τάξιν νομίζειν χρῆ ταῦτα γίνεσθαι καὶ περίοδον ».

4. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μετεωρ. Β. 3. 358 α, 25. Ὁ ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ (π. 300 μ.Χ.) παρατήρησεν ὅτι « Ἡ τῶν ἀνθρώπων τόλμα καὶ παράβασις τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως παρατρέπει τὰ καλὰ καὶ νόμιμα ». ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, Περὶ μυστ. 194, 5.

φυτά· καὶ οὐχ οὕτως ἔχει, ὥστε μὴ εἶναι θατέρω πρὸς
θάτερον μηδέν, ἀλλ' ἔστι τι. Πρὸς μὲν γὰρ «Ἐν
ἅπαντα συντέτακται»¹.

* * *

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ τάξις, ἣτις καθορίζει καὶ ἣτις
πρέπει ἐκάστοτε νὰ ἀναζητῆται.

Ἐκεῖνο ὅπερ, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, καθορίζει τὰ
πράγματα δὲν εἶναι ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς
πραγμασιν. Εἶναι τὸ εἶδος, ὅπερ παρέχει εἰς
τὰ πράγματα τὴν ἐνότητα καὶ τὸ καθωρισμένον καὶ τὴν
τελικὴν αὐτῶν μορφήν. Τοῦτο δὲν εἶναι ἐκτὸς, αἱ ἰδέαι, ἀλλ'
ἔσω, ἐν τοῖς πραγμασιν, δὲν ὑπάρχουσι δηλονότι τὰ καθόλου,
τὰ εἶδη, καθ' ἑαυτά, ὡς οὐσίαι ἀπὸ τῶν ὄντων κεχω-
ρισμένα διορίζουσαι καὶ κατευθύνουσαι αὐτά, ἀλλ' ἀπλῶς
ὑπάρχουσιν ὡς ἡ ἐνδόμυχος τῶν καθ' ἕκα-
στον ὄντων οὐσία. «Ἄλλὰ τὸ ἀλλοιοῦν καὶ ἡ
ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐν τῷ αὐξανομένῳ καὶ τῷ ἀλλοιουμένῳ»².

Τοῦτο τὸ ἔσω ὑπάρχον εἶναι ἡ ἐντελέχεια, ἣτις
ἐκ φύσεως ἐγγίγνεται ἐν τῷ δυνάμει ὑπάρχοντι καὶ τῇ οἰκείᾳ
ὑλῇ, «ἐκάστου γὰρ ἡ ἐντελέχεια ἐν τῷ δυνάμει
ὑπάρχοντι καὶ τῇ οἰκείᾳ ὑλῇ πέφυκεν ἐγγίγνεσθαι»³.

Ἐντελέχεια εἶναι ἡ ἐν ἑαυτῇ τὸ τέλος ἔχουσα
καὶ ὀρεγομένη αὐτοῦ καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ αἰεὶ ὀργῶσα ἀτ-
διοσ ὀλότης, ζωὴ, οὐσία καὶ ἐνέργεια.

Ἡ ἐντελέχεια αὕτη, ἵνα ἀχθῆ εἰς τελείωσιν ἑαυτῆς,
ἵνα δηλαδή τὸ ὄν ἐκ τοῦ δυνάμει εἶναι καταστῆ ἐν-
τελεχεία ὄν, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐκδηλωθῆ καὶ νὰ ἀνα-
πτυχθῆ. Πρὸς τοῦτο ἔχει ἀνάγκην τῶν ἐκτός, κατὰ
τρόπον ὅμως τοιοῦτον, ὥστε τὰ ἔξω νὰ μὴ ὑπάρ-
χωσιν ὡς ἔξω κωλύοντα.

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Α. 10. 1075 α, 12 κ. ἐξ.

2. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. γενέσ. κ. φθορᾶς. Α. 321 α, 22 κ. ἐξ.

3. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. Ψυχῆς Β. 2. 414 α, 25.

Οὕτως ὁ ἄνθρωπος περαιτέρω ἔχει ἀνάγκην καὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας διὰ τὴν τελείωσιν αὐτοῦ.

Ἡ ἀνάγκη τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν οὐδόλως δεικνύει ὅτι ὑπάρχει φύσις τις τοῦ ὄντος ἐκτὸς ἑαυτοῦ, «οὐκ ἔξω δηλοῦσιν οὐσάν τινα φύσιν τοῦ ὄντος»¹, ἀλλ' αὕτη ὑπάρχει ἐν ἑαυτῷ. Αὕτη προσδιορίζεται μόνον ὑπὸ τῶν ἔξω κωλύοντων. «Τὸ γὰρ μηδενὸς τῶν ἔξω κωλύοντος προσδιορίζεσθαι οὐδὲν ἔτι δεῖ· τὴν γὰρ δύναμιν ἔχει ὡς ἔστι δύναμις τοῦ ποιεῖν, ἔστι δ' οὐ πάντως, ἀλλ' ἐχόντων πως, ἐν οἷς ἀφορισθήσεται καὶ τὰ ἔξω κωλύοντα»².

Κατ' ἀλήθειαν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν τῷ προσδιορισμῷ τούτῳ ὑπὸ τῶν ἐκτὸς κινεῖται ὑπὸ τοῦ ὀρεκτοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ, ὅπερ κινεῖ οὐ κινούμενον.

Τοῦτο δὲ τὸ ὀρεκτὸν καὶ νοητὸν εἶναι ἡ οὐσία, ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τὸ "Εν, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπομεν, ὅτι πρὸς αὐτὸ εἶναι πάντα συντεταγμένα. Κινεῖ δὲ ἡ οὐσία, ὡς τὸ ἐρώμενον, τὸ δὲ δεκτικὸν αὐτοῦ, τοῦ νοητοῦ καὶ τῆς οὐσίας, εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐνεργεῖ ἔχων.

* * *

Εἰς τὰ διδάγματα ταῦτα τοῦ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ εἶναι ἐκδηλα τὰ σπέρματα τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας τοῦ ὑπερβατικοῦ περιβάλλοντος.

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς νοήσεως, τῆς κινήσεως δηλαδή, ἣν ἐπάγεται τὸ κινεῖν ἀκίνητον, τείνει πρὸς αὐτό, πρὸς τὸ ὀρεκτὸν καὶ τὸ νοητὸν καὶ κινεῖται ὑπ' αὐτοῦ, ὀρεγόμενος αὐτοῦ, ἵνα τελειωθῇ.

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Ε. 4. 1028 α, 2.

2. ΑΡΙΣΤΟΤ. Μ.τ.φ. Θ. 5. 1048 α, 16 κ. ἐξ. Πρβλ. αὐτόθι Θ.

7. 1049 α, 13. «ὅσα μηδενὸς τῶν ἔξωθεν ἐμποδίζοντος».

Ὁ νοῦς ἐφ' ὅσον ὀρέγεται τοῦ νοητοῦ καὶ κινεῖται ὑπ' αὐτοῦ μετέχει τοῦ νοητοῦ, εἶναι καὶ ὁ ἴδιος νοητός, οὕτω δέ, ὅσάκις νοεῖ ἑαυτόν, καθίσταται ταῦτόν νοῦς καὶ νοητόν.

Κατ' ἀκολουθίαν — διδάσκει ὁ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ — ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμει εἶναί πως τὰ νοητά, τὰ νοητὰ πάντα, φέρεται κατ' ἀκολουθίαν πρὸς τὸ νοητόν καὶ κινεῖται ὑπ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ὀρέγεται αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς νοήσεως δύναται νὰ νοῆ αὐτό, ἐντελεχεία δὲ οὐδὲν ἐκ τούτων εἶναι πρὶν ἢ νοῆ αὐτά.

«Δυνάμει πῶς ἐστὶ τὰ νοητὰ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐνετελεχεία οὐδὲν, πρὶν ἂν νοῆ»¹.

Τὰ ὄντα εἶναι διατεταγμένα εἰς ἐνιαῖόν τι ὅλον, ὅπερ διέπεται ὑπὸ τάξεως, εἰς τὸ Ἔν, τείνουσι δὲ πρὸς τινὰ τελικὸν σκοπὸν, ὅστις εἶναι ὁ κόσμος καὶ ἡ τελεία ἀνάπτυξις αὐτοῦ.

Εἰς τοῦτο τὸ ἐνιαῖον ὅλον, καὶ τὴν τάξιν, ἣτις διέπει αὐτὸ καὶ ἣτις εἶναι ἐνέργεια τοῦ πρώτου κινουῦντος, τείνει νὰ φέρηται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω τείνει πρὸς τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ.

Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ γινώσκῃ τὰ καθ' ἕκαστον ὄντα καὶ νὰ ἀναζητῇ ἐν αὐτοῖς τὴν οὐσίαν αὐτῶν, τὸ εἶδος, καὶ νὰ νοῆ αὐτό.

Ὁμοίως πρέπει νὰ κατανοῆ, ὅτι τὰ ἐκτὸς προσδιορίζουσι μόνον τὴν οὐσίαν, τὸ εἶδος, ὅπερ ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ τείνει νὰ καταστῇ ἐντελεχεία, ἥτοι νὰ τελειωθῇ.

Τοῦτο προσδιορίζεται μόνον ὑπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ κατευθύνει ταῦτα πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ σκοπὸν, ὅστις εἶναι ἡ τελεία αὐτοῦ ἀνάπτυξις, ἡ ἐντελέχεια καὶ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ δυνάμει ὑπάρχοντος εἰς ἐντελεχεία ὄν.

Οὕτω πως ὁ νοῦς νοῶν κατὰ μικρὸν τὰ ὄντα, νοεῖ τὰ εἶδη καὶ ἀναπτύσσεται καὶ λαμβάνει τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορ-

1. ΑΡΙΣΤΟΤ. Π. Ψυχῆς Γ. 4. 429 β 30 κ. ἐξ.

φήν, ἀποβαίνει δηλαδή ἐντελεχεία τὰ ὄντα καὶ αὐτὸς ἐντελεχεία ὄν.

Ἐν τῇ ἀναπτύξει ταύτῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τελειοῦται, ἐφ' ὅσον καθίσταται ἐντελεχεία τὰ νοητά, ἐφ' ὅσον δηλαδή ἐντελεχεία δύναται νὰ νοῆ τὸ νοητόν, τὸ ὄν, τὸ ἀκίνητον κινουῦν καὶ τὰ ὄντα καθόλου εἰπεῖν, τὸν κόσμον, τὸν ὅποιον οὕτω δύναται νὰ νοήσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ οὐσίαν καὶ τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ σκοπόν.

Οὕτως ὁ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ κατευθύνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τελείωσιν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον κινεῖ αὐτὸν ἐκ τοῦ δυνάμει εἶναι πρὸς τὸ ἐντελεχεία εἶναι. Κατευθύνει δηλαδή αὐτὸν πρὸς τὴν ἐντελέχειαν, ἥτοι εἰς ἀναγωγὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον καθόλου, πρὸς τὸ Ἐν, τὸν Θεόν, τὸ πρῶτον κινουῦν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὑπερβατικὸν περιβάλλον.

Ἐκ τοῦ ὑπερβατικοῦ τούτου περιβάλλοντος δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ νοῆ τὸ εἶδος, τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῶν καθ' ἕκαστον, καὶ νὰ κατανοῆ τὴν τάξιν, ἣτις διέπει αὐτὸ καὶ τὰ πάντα.

Οὕτω δύναται νὰ νοῆ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ τὰ καθ' ἕκαστον καὶ τὰ πάντα ἐκ τῆς τάξεως, ἣτις διέπει τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ τάσει αὐτῶν πρὸς τὸ Ἐν, πρὸς ὃ ἅπαντα συντέτακται καὶ ἐν τῇ ὀρέξει πρὸς τὸ πρῶτον κινουῦν, τὸν Θεόν, πρὸς ὃν πάντα τείνουσι καὶ ἐφίενται, νὰ ἀναχθῶσιν.